

Den uendelige krigen

«I februar 2005 ringer en fortvilet mann regjeringsbygget i Oslo og truer med å sette fyr på militærleiren i Bjerkvik. Det er Tore Møllers rop om hjelp, 13 år etter FN-oppgjøret i Irak»

1. Navn på journalistene som har gjort jobben:

Håvard Bjelland (fotograf)
Bjørn Asle Nord (journalist)

2. Tittel på arbeidet, prosjektet

«Den uendelige krigen»
Hovedsak publisert i BTMagasinet 15. januar 2011.
Nettversjon 15. januar på bt.no., samt nyhetsoppfølging i 2011.

3. Redaksjon og redaksjonsadresse, samt tlf.nr.

Bergens Tidende
Krinkelkroken 1, Postboks 7240
5020 Bergen
Telefon: 05500

4. Kontaktpersons adresse og telefonnummer:

Håvard Bjelland
Ole Moes vei 31, 1165 Oslo
Mobiltelefon – 908 54 126
Havard.bjelland@bt.no

Bjørn Asle Nord
Helgeplasset 20
5148 Fyllingsdalen
Mobiltelefon: 908 61 249
Bjorn.nord@bt.no

5. Liste over samlet publisering:

2011:

15. januar:

«Den uendelige krigen», BTMagasinet 15. januar.

«Ekspertene: Ta syke golfkrigveteraner på alvor».
«Den uendelige krigen», bt.no, nettverson, video.

16. januar:

«Lover helseløft for veteraner», BT papir og nett.
Intervju helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen.
«Skal ikke vente så lenge». Statsråden om Møllers situasjon.

17. januar:

«Derfor orker ikke veteranere mer», bt.no, Statens pensjonskasse krever ny utredning.
«Altfor mange blir mistrodd», bt.no, forsvarssjef Harald Sunde.

1. februar:

«Soldatveteran får millionerstatning», Tore Møller får erstatning for psykisk belastningsskade, bt.no

29. mars: «Blir trudd etter 20 års kamp», BT hovedavis.

2. mai: «Seks statsråder uten penger», bt.no

4. juni: «Veteranar får 110 mill.», BT hovedavis
(per i dag: 204,5 mill til veteraner, BT hovedavis 12. januar 2012)

Underlagsmateriale/et utvalg av tidligere publisert materiale:

2010:

23. januar: «Har disse pillene gjort norske soldater syke»? BTMagasinet.

25. sept: «Hundrevis av norske veteraner undersøkes» BTMagasinet.

7. desember: «Mødrenes krig» BTMagasinet.

2008:

26. januar.: «Irak-marerittet som ingen fikk høre om». BTMagasinet.

2. februar: «Mørketiden». BTMagasinet.

3. februar: «Ny lov skal hjelpe flere skadede FN-veteraner», statsråd-intervju med AGSE.

«Statsråden vil styrke veteranrettighetene», BT, hovedavis.

28. mars: «Statsråden lover hjelp til Irak-veteranene». BT hovedavis.

29. november: «Alarmen går». BTMagasinet.

4. desember: «Lover helsesjekk av Irak-veteraner», statsråd Strøm-Erichsen. BT hovedavis.

6. Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

For å sette vårt arbeid i 2011 inn i en kontekst og forstå rekkevidden og konsekvensene av dette, må vi ta et grundig tilbakeblikk.

Telefonen som startet det hele: En oktoberkveld i 2007 ringte en sint mann fra Oslo til BT-redaksjonen. Telefonen skulle få store konsekvenser for norske soldatveteraner med seinskade. Mannen som ringte het Trond Blankvandsbråten. BT hadde trykket en artikkel om FN-opdrag i utlandet der nordmenn kunne ha blitt utsatt for stråling av rester etter uranvåpen. Blankvandsbråten kunne fortelle om et oppdrag han hadde vært på, som var glemt: – 40 prosent har blitt syke, det går først og fremst i gulfkrigsyndromet og posttraumatisk stressyndrom (PTSD), hevdet Blankvandsbråten.

Tipset ble videresendt BTMagasinet. Noen dager senere satt kollega Frode Bjerkestrand og undertegnede sammen med tre slitne menn i en sofa i kafeen på Oslo S: Trond Blankvandsbråten, Lasse Slettvoll og Gunnar Roger Johansen. De tre fortalte om tjeneste i Saudi-Arabia og Irak under og etter Golfkrigen i 1991. Om ekstrem ørkenvarme, mine- og gassfrykt, oljebranner, om alle sivile irakerne de måtte ta imot og behandle med alt tilgjengelig mannskap og midler, om kokkene som måtte være med på amputasjoner, om alle sivile som døde eller ble lemlestet av minene i ørkenen. De fortalte om alle vaksinene og tablettene de ble proppet med før oppdragene, om det hvite støvet som lå over alt, om alt de ikke visste. Og at de hadde gått rundt i nesten 17 år etterpå og blitt gradvis sykere. Posttraumatisk stress, hukommelses- og konsentrasjonssvikt, utmattelse og trøtthet, kroppslige plager. Og kanskje verst av alt: Ingen hadde tatt ansvaret for å hjelpe dem etter alt som skjedde. De følte seg sviktet og glemt av Forsvaret.

Jeg og kollega Frode Bjerkestrand fikk via en av soldatene tak i mannskapslister og ringte til 46 av 67 deltakere. Vi gjorde dybdeintervjuer med 15 av soldatene sammen med fotograf Håvard Bjelland. 19 rapporterte om helseplager og ettervirkninger, seks hadde fått posttraumatisk stress. Historiene om påkjenningene soldatene ble utsatt for, seinskadene og mangel på oppfølging, ble fortalt over tre deler og 30 sider i BTMagasinet i løpet av 2008. Blant soldatene vi den gang fortalte om var sanitetsmannen **Tore Møller**.

Vi fikk et ras av reaksjoner fra leserne etter at sakene ble trykket. Vi fikk en tipsflom fra andre veteraner som hadde opplevd svikt i oppfølgingen. Senere fikk vi tilgang til rapporter som regelrett var en nedsabling av rutinen til helseregisteret ved Forsvarets sanitet. Rapporten avdekket manglende registrering og mangel på ressurser. «Irak-marerittet som ingen fikk høre om» utløste en nyhetsoppfølging som har vart helt frem til i dag. Metodene som ble brukt ble grundig belyst da vi sendte inn SKUP-rapport på denne delen av arbeidet i 2008.

Daværende forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen gikk umiddelbart etter de to første store magasinsakene ut i BT og lovet å styrke oppfølgingen av seinskadede soldater. Forsvardepartementet satte fart i et omfattende arbeid med å styrke erstatningsordningene. I ytterligere to intervjuer ble statsråden konfrontert med løftene om oppfølging og hjelp. Hun varslet da en egen undersøkelse av norske gulfkrigveteraner som kan ha blitt eksponert for giftige kjemiske stoffer. Forsvaret hadde lukket denne saken for flere år siden. Det ble satt ned en arbeidsgruppe som

skulle gå gjennom internasjonal forskning og kartlegge hvor relevant golfkrigsyndromet er for norske soldater som har tjenestegjort i Golfen, 17 år etter at kommandørkaptein og lege Reidar Mundal i Forsvarets sanitet skrev følgende varselbrev til Golf-veteraner om «et underlig sykdomsbilde kalt Golf-syndromet»:

«... sykdomsbildet er meget diffust, blant annet hodepine, tretthet, håravfall, depresjon, blødende tannkjøtt, anemi, lungeproblemer m.m. Årsaken til disse symptomer og funn er ukjente, men det har vært spekulert på om den massive eksposisjon av forskjellige kjemikalier ...».

Historien om Irak-veteranene var en fortelling om hvordan Norge behandler sine FN- og NATO-veteraner generelt, en omfattende journalistisk dokumentasjon på at verken norsk lovverk eller system holdt mål. Måten vi valgte å vise dette på, var å fortelle historien om hvordan det gikk med en kontingent, et glemt oppdrag.

Fra 1. januar 2010 skulle soldater med psykisk seinskade lettere kunne få erstatning, noe de tidligere måtte gå til rettslige skritt for å få. Sommeren dette året ble fire norske soldater drept av en veibombe i Afghanistan. Krigen rykket stadig nærmere og flere medier begynte å sette veteransaken på dagsordenen. Norge har sendt over 100.000 mennesker ut i utenlandsoperasjoner, flere tusen til Afghanistan. Hvor mange som sliter med traumer fra tidligere utenlandsoperasjoner, eller hvor mange som vil bli rammet av psykiske ettervirkninger, vet ingen eksakt. Politikere og forsvarstopper fortalte om hvor godt veteranene nå ble ivaretatt i Norge. Men hvordan gikk det nå med Tore Møller? Han som i februar 2005 ringte regjeringsbygget i Oslo og truet med å sette fyr på militærleiren i Bjerkvik. Et rop om hjelp, 13 år etter FN-oppgjøret i Irak. Høsten 2010 og ved inngangen til 2011 ville vi finne det ut.

"En time før midnatt 20. september 2010: mann berserk, melder avisen Fremover. Poliiti og brannvesen måtte i 22-tiden mandag kveld rykke ut til et boligområde i Narvik ..."

7. Hva var den sentrale problemstillingen under videreføring av prosjektet i 2011?

Historien "Irak-marerittet som ingen fikk høre om" avlet nye spørsmål som vi ikke ville slippe taket i. Det ble til "Den uendelige krigen". BTs avsløringen av systemsvikten i hvordan Norge behandler soldatveteraner bidro til ny kompensasjonsordning for psykisk skadede soldater. **Hvordan slo ordningen ut i praksis, hvor lett er det for svært alvorlig psykisk skadede soldater å manøvrere seg i det nye systemet?** Fikk Tore Møller den oppfølgingen statsråden så ettertrykkelig lovet ham og andre seinskadede Irak og golfkrigveteraner over tre år tidligere? Hva med undersøkelsen av golfkrigveteraner, som hun ba om 4. desember 2008, for å finne ut om golfkrigveteraner kan ha en spesiell sykehistorie? Vårt inntrykk etter å ha jobbet med temaet over flere år er at psykiske skadede soldater, både som gruppe og enkeltmennesker, ikke har høy status eller møter forståelse i samfunnet vårt. **Hovedmålet ble denne gangen å finne ut om forsømmelsene overfor veteranene vi omtalte i 2008 fortsatte, om konkrete løfter som ble gitt virkelig ble etterlevd og om systemet som nå var bygget gjorde det lettere for de sykeste av veteranene?** I tillegg ville vi finne ut om hjelpeapparatet til veteraner generelt nå var på plass og godt nok, nå som Anne-Grete Strøm-Erichsen

hadde blitt helseminister. Generelt har det også vært en vesentlig drivkraft å alminneliggjøre psykiske skade, ta psykiske skadede mennesker på alvor og prøve å se ting fra deres synsvinkel.

8. Hva er genuint nytt i saken?

- Reportasjen dokumenterte at det fortsatt var svært vanskelig og utmattende for hardt rammede veteraner å manøvrere seg i systemet for å få hjelp og erstatning. Fortsatt blir hard skadede soldater mistrodd. Tore Møller fikk erstatning for psykisk belastningsskade etter at vi publiserte «Den uendelige krigen» og fulgte opp med å konfrontere statsråd, forsvarssjef og Statens Pensjonskasse.
- Bare ett helseforetak i Norge har nok spesialkompetanse på skadede krigsveteraner, viste det seg, etter at helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen ble konfrontert direkte med historien om "Den uendelige krigen" og løftene hun ga som forsvarsminister.
- Arbeidsgruppen som gjennomfører undersøkelsen av golfkrigveteraner slo i 2011 fast i første del av sin rapport at det er sammenheng mellom eksponering for ulike kjemiske substanser og helseplager hos golfkrigveteraner. Strøm-Erichsen ba om dette etter BTs artikler i 2008. Nå skal de legge fram del 2 for Forsvarsdepartementet 24. januar 2012. Den vil vise om noen norske soldater kan være rammet, og eventuelt hvor mange.

« ... en mann hadde gått berserk og blant annet forsøkt å sette fyr på gresset utenfor en bolig. Det var en person som var i ubalanse som hadde kastet bensin og forsøkt å tenne på, får Fremover opplyst av politiet ...»

9. Beskrivelse av organiseringen av arbeidet: metodebruk, kildebruk/kildekritikk, etiske refleksjoner, problemer underveis

Vi har vært to om arbeidet med «Den uendelige krigen», fotograf Håvard Bjelland og journalist Bjørn Asle Nord, i 2010 og 2011. Vi har også samarbeidet tett om oppfølgingen av stoffet på nyhetsplass, både på papir og nett. Arbeidet med å belyse systemsvikten i oppfølgingen av soldatveteraner har pågått mer eller mindre siden høsten 2007. Totalt har vi laget over 60 magasinsider om skadede soldatveteraner, samt en mengde nyhetssaker over flere år. Det første året var Frode Bjerkestrand med som journalist. De siste årene har han fulgt opp tematikken på kommentatorplass. Fortellingen «Den uendelige krigen» ble påbegynt høsten 2010 og fullført i januar 2011. Magasinhistorien ble trykket 15. januar 2011. Tematikken med skadede soldater ble siden fulgt opp videre, frem til våren og sommeren.

Metodebruk:

Den viktigste metoden i dette journalistiske arbeidet, som strekker seg over flere år og får et slags klimaks i 2011, er journalistikkens enkleste og kanskje vanskeligste: Utholdenhet og stahet. Det å bite seg fast. Selv om andre ikke henger seg på, selv om

noen henger seg på og slipper taket, selv om makt og myndigheter prøver å riste deg av, selv om stoffet ikke er et «vinnertema». Underliggende tema for alle sakene rundt de skadede veteranene er svik.

Arbeidet vårt i 2011 har dokumentasjonen, kildearbeidet, undersøkelsene og gravearbeidet som ble gjort i 2008 som fundament, et arbeid som ble sendt inn til SKUP. Men metodisk skiller historien «Den uendelige krigen» seg betydelig fra dette arbeidet. Mens vi i 2008 brukte vidvinkel og prøvde å kartlegge en hel kontingent og belyse systemsvikten gjennom et omfattende materiale, egne undersøkelser og større persongalleri, har vi i 2011 i vårt hovedverk zoomet inn på en av hovedkarakterene: Tore Møller, hans hverdag etter 20 års kamp mot staten.

Krigens sanne ansikt: Vi ønsket nå å stole på kraften i det å vise frem Møllers hverdag, i en nær, direkte, naken og nøktern tone. Det skulle være styrende for hvordan vi skulle arbeide, og det skulle formidles i en klassisk, men likevel dristig reportasjedrakt. Målet og tankegangen var at måten saken fortelles på og er skrudd sammen på, skulle virke avslørende i seg selv: Som krigens sanne ansikt.

Vi la denne gangen spesiell vekt på den visuelle siden. Tematikken er kompleks og vanskelig, men gjennom en slik skildring ville vi kanskje oppnå enda større gjennomslagskraft enn ved å gå ut bredt nok en gang. Tanken var at det også ville kunne virke mer pedagogisk overfor leserne, i forhold til målet om å skape forståelse for problematikken og alminneliggjøre psykisk skade.

Fotograf Håvard Bjelland var tett på Møller i til sammen åtte dager før historien ble laget. Han sto klar utenfor Nordlandssykehuset, akuttpsykiatrisk avdeling, i det soldatveteranen ble utskrevet fra sykehuset. Han fulgte ham hjem til Narvik og i hverdagen der. Var med ham fra morgen til kveld. Bjelland gjorde notater av observasjoner og sitater, filmet og tok opp lyd av samtaler med Møller. På den siste turen nordover ble journalist Bjørn Asle Nord med og var tett på Møller i tre dager. Stoffet ble så bearbeidet ut på nyåret, vi laget tidslinje og disposisjon og plan for publisering og oppfølging i form av konfrontasjonsintervju med helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen, som tre år tidligere hadde fått historien om Møller og hans medsoldater i fanget som forsvarsminister.

Kilder, kildekritikk, kildebruk:

Få andre journalister eller medier har vært så tett på en psykisk skadet soldat i Norge. Det reiser selvsagt en del spørsmål, også av etisk art. Forutsetningen for å kunne gjøre dette, er selvsagt gjensidig tillit mellom dem som deler sin historie og journalistene. Men også en grunnleggende holdning til psykiske skadede mennesker og det å ta dem på alvor, på lik linje med fysisk skadede mennesker. Psykisk skade skal kunne omtales på samme måte som en fysisk skade. Så sant grunnleggende etiske hensyn tas. Dette med likebehandling har vi for øvrig prøvd å la gå som en rød tråd gjennom hele arbeidet vi har gjort med soldatveteraner. Enkelte vil fremheve at journalister skal være ekstra forsiktige når man intervjuer og omtaler psykisk skadede personer. Minst like varsomme mener vi at journalister skal være med å diskvalifisere psykisk syke som kilder og intervjuobjekter og gjøre dem stemmeløse og umyndige. I en sak av en slik vesentlighet var det helt nødvendighet å bringe frem Tore Møllers og andre skadede soldaters stemme. Uten å intervju dem vil ikke deres stemme bli hørt

eller deres problemer bli synlige i offentligheten. Vi snakker også her om soldater og veteraner i en kultur der det å vise «svakhet» har vært tabu. I tillegg har psykiske problemer vært noe det helst ikke skal snakkes om. Denne tausheten har vært med å forsterke flere tiårs forsømmelser overfor veteraner.

I journalistikk av sensitiv og utleverende art bør den eksponerte bli gjort klar over omfanget av det som blir publisert, hvordan det publiseres og hvordan det kan virke å få en slik oppmerksomhet. Alt må diskuteres gjennom på forhånd. Alt dette ble gjort. Vi hadde også nær kontakt med Tore Møllers mor, Rigmor Flygansvær, som var orientert om historien som kom. Saken og tematikken er også av en så vesentlig karakter at den etter vårt skjønn fordrer og forsvarer en så utilslørt og naken historie.

Vi kjente Møller fra arbeidet i 2008 og to besøk hjemme hos ham den gang. Det gav trygghet begge veier i kommunikasjonen. I tillegg har vi holdt kontakt med ham på telefon med jevne mellomrom siden. Vi lærte Møller å kjenne også som en sterk person. Til tross for sin sykdom viste han en styrke og et mot til å vise ansikt i offentligheten som vi knapt har opplevd som journalister før. Altså: psykisk syk betyr ikke svak. Det er lett å ha slike fordommer, tuftet på manglende kunnskap og erfaring i møte med psykisk skadede mennesker. Møller var med på å knuse fordommer.

Med nærgående journalistikk der vi løfter frem enkeltmennesker, er det en utfordring å holde profesjonell avstand. Det er også mentalt slitsomt å jobbe så lang tid og så tett på psykisk syke. Fotograf Bjelland, som var tettest på i dagene han oppholdt seg i Nord-Norge, bestemte seg før han dro for at han ikke skulle hjelpe Tore Møller med praktiske oppgaver, men kun holde seg i bakgrunnen og i størst mulig grad observere. Den geografiske avstanden mellom Narvik og Bergen gjorde det lettere å holde profesjonell distanse og bli værende i journalistrollen for oss begge. Samtidig er det umulig å drive en slik journalistikk, det vil si holde ut et slikt maratonløp, uten å ha hjertet med seg. Det gjelder å finne den rette balansen, og vi mener at vi klarte det.

Vi vurderte også faren ved at saken ville få en slagside. Samtidig var «Den uendelige krigen» en kamp mot et system, ikke et angrep på enkeltpersoner, noe som krevde et tilsvar. Tore Møller var definitivt den svake part her, den lille mannen alene mot systemet, en undersøkelse av om de løfter som ble gitt ble fulgt opp. Det var som nevnt også lagt opp et løp der helseministeren på dag én etter magasinhistorien skulle konfronteres med systemsvikten og løftene hun ga som forsvarsminister. Maktforholdet i saken kan forsvare en slik dramaturgi, mener vi.

Før historien ble publisert jobbet vi også for å få ut opplysninger fra den norske ekspertgruppen som kartlegger golfkrigidelse og hvor relevant det kan være for norske veteraner fra krigen i 1991. Gruppens leder, major og overlege i Forsvarets sanitet, psykiater Bjørn Angell Knudtzen, ble konfrontert med Møllers historie og røpte konklusjonen i første del av rapporten: «Konklusjonen er at golfkrigidelse er en reell tilstand, vi må ta på alvor de helseproblemer veteraner måtte ha...». Organiske fosfater, som nervegass og insektmidler kan ligge bak, påpekte han. Beskyttende tabletter mot nervegass ble også nevnt som mulig årsak.

Tore Møller var en sentral person i de første fortellingene i 2008, og som kilde opplevde vi Møller den gang som svært troverdig. Hans opplysninger og detaljer om hva

han hadde vært med på og blitt eksponert for, lot seg etterprøve både av skriftlige kilder som vi satt på, samt dobbeltsjekking opp mot medsoldaters opplysninger og gjengivelse av de samme hendelsene. Møller viste seg som en troverdig kilde i de tilfellene det har vært nødvendig å sjekke hans opplysninger. Attesten fra tjenesten i Irak var også svært god fra ledelsen der:

«... Tore har i løpet av den tiden han har vært i tjeneste hos oss opplevd mye han ellers ikke ville fått muligheten til ... han har også fått en livserfaring som vanskelig kan måles... vi er meget godt fornøyd med å ha Tore sammen med oss i disse seks månedene og han har utført sine plikter og oppgaver på en særdeles tilfredsstillende måte ...». Underskrevet. Tor Munkelien, major, sjef NorMedUnit/UNIKOM.

Møllers sykehistorie og hva han er eksponert for ble grundig dokumentert i 2008, vi fikk også tilgang til spesialisterklæringen fra Nasjonal Militærmedisinsk Poliklinikk i 2007, der Møller ble henvist den gang. I den het det:

«Pasienten vurderes å ha fungert tilfredsstillende forut for oppholdene i Gulfen, Sør-Irak og Bosnia. De plagene som sees hos pasienten i dag vurderes å skyldes hendelsen den lange perioden han tjenestegjorde ...».

Metode ved nyhetsoppfølging, konfrontasjonsintervjuer, ringen sluttes:

16. januar 2011, dagen etter 10-siders-historien «Den uendelige krigen» i BTMagasinet, fulgte vi opp med et større intervju med helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen i hovedavisen. Intervjuet skjedde på hennes kontor i regjeringsbygget, med statssekretær til stede. Statsråden hadde fått tilsendt manus på forhånd, for å være forberedt.

Som under de tre foregående intervjuene i 2008 om samme tema ble det brukt lydopptaker. Strøm-Erichsen hadde satt av en halvtime. Vi hadde forberedt oss i timevis.

Det var naturlig og viktig å konfrontere Strøm-Erichsen, siden det var hun som satt som forsvarsminister da historien om Irak-veteranene ble fortalt i 2008, siden det var hun som varslet en ny ordning som skulle gjøre det lettere å få erstatning og bedre medisinsk oppfølging. Helseministeren hadde på ny fått veteranproblematikken i fanget og satt nå i praksis som ansvarlig for at Tore Møller og andre skulle få hjelp og oppfølging. I intervjuet kom det frem at bare ett helseforetak i Norge hadde spesialkompetanse på skadede krigsveteraner. «Vi skal få ut kompetanse til hele landet. Jeg setter min ære i at vi skal klare det». sa Strøm-Erichsen til BT. Hun ble også vist videoen og saken som ble publisert på nett. Noe motvillig så hun denne. Synlig berørt av fortellingen om Tore Møller sa hun:

«Vi har utrolig sympati for de som har ventet så lenge, det skal ikke være sånn».

Samme dag ble det også publisert en nyhetsoppfølging på bt.no: Statens Pensjonskasse (SPK) krevde ny spesialistutredning av Tore Møller, for å kunne gi ham erstatning for psykisk belastningsskade.

Det til tross for at saksbehandleren i Statens Pensjonskasse 6. desember 2010 skrev til Tore Møller at han skulle slippe en ny krevende og utmattende runde med spesialist:

«Jeg har gjennomgått saken og er av den oppfatning at saken kan løses uten at det innhentes en ny spesialisterklæring i henhold til mandat slik det forutsettes i forskriften ...».

Da BT mandag 17. januar konfronterte forsvarssjef Harald Sunde med saken, sa han «alt for mange føler de blir mistrodd og at de har bevisbyrden på sine skuldre. Og fulgte opp:

«Det er urimelig og urettferdig at en som har sett døden i hvitøyet som følge av jobben, blir stående alene og kjempe mot systemet når han kommer hjem».

Samme ettermiddag gjorde Statens Pensjonskasse ny kuvending: De frafalt kravet om ny spesialisterklæring fra Tore Møller:

«Vi har sett på saken og ser dessverre at det har skjedd en glipp», sa lederen for forsikringsavdelingen i Statens Pensjonskasse, Rachel Husebø Chambenoit. I februar, to uker senere, 2011 kom svaret: Tore Møller fikk 2,1 millioner kroner i erstatning for psykisk belastningsskade fra Statens Pensjonskasse.

Klassisk nyhetsjobbing som videre metode: I mars 2011 ble første del av golfkrigrapporten Anne-Grete Strøm-Erichsen ba om etter BTs artikler i 2008 siden lagt frem. Trond Blankvandsbråten, som tok den første telefonen til BT i oktober 2007, har fått erstatning på 2,6 millioner kroner for psykisk belastningsskade fra Statens Pensjonskasse. Vi fikk tilgang til papirene fra SPK der han får innvilget erstatning. Der nevner saksbehandleren i SPK at han også sliter med golfkrigsyndromet. I brevet fra SPK heter det:

« ... han har hatt aktive plager/symptomer fra begynnelsen av 90-tallet - i etterkant av oppholdet i Kuwait/Irak. (Han har også noen somatiske problemer som knyttes til oppholdet i Gulfen - "Gulfsyndromet".) ...»

Lederen av arbeidsgruppen, overlege og major Bjørn Angell Knudtzen sier:

«Vi mener nå å kunne slå fast at det er en sammenheng mellom den eksponeringen golfkrigveteraner har vært utsett for og de senere lidelsene ... Det er vanskelig, for ikke å si umulig, å fastslå hvor stor vekt hver av faktorene spiller ... Hva man enn måtte mene om dette, krever det ikke stor psykologisk innsikt for å forstå at en slik uenighet over tid vil virke frustrerende og ydmykende for de mange som opplever helsesvikt etter deltakelse i og rett etter Golfkrigen».

Motstand/problemer underveis:

- Å jobbe over tid mot Forsvaret og Forsvarsdepartementet i en betent sak som veteransaken, har vært svært krevende. Spesielt i starten av prosjektet, da virket det som om Forsvaret og Forsvarsdepartementet ikke var godt forberedt på at det knyttet seg problemer til veteraner. Henvendelser ble besvart med det vi oppfattet vage uttalelser, telefonrunder i systemet, uthaling og trening i svarprosess.
- Tiden det krever å komme i mål med saken er i praksis hovedmotstanderen her. Dette er en sak som har levd i flere år, der løfter må bli gått etter og følges opp, der konsekvenser ikke viser før lenge etter at tematikken først er satt på dagsordenen og før andre medier gir drahjelp, slik VG gjorde i 2010/2011 da de satte fokus på fysisk skadede Afghanistan-soldater krig mot den norske stat, mangelen på skadeoversikt i Forsvaret, skadede soldaters møte med NAV etc.. Husk at Anne-Grete Strøm-Erichsens løfte om undersøkelse av golfkrigveteraner ble gitt 4. desember 2008, først nå 24. januar skal svaret foreligge. Å jobbe med dette stoffet har krevd en journalistisk stålkondisjon.
- I 2011 kom et slags gjennombrudd for veteranproblematikken, som kulminerte med at seks statsråder møtte i Oslo Militære Samfund i vår og la frem en handlingsplan med 126 tiltak for å styrke oppfølgingen. Politikere gir ofte løfter og noen ganger håper de kanskje at journalister skal glemme eller slutte å bry seg. I denne saken skjønnte de kanskje til slutt at vi ikke ville gi oss.
- Journalister som jobber over lenger tid med store saker og samme tema opplever at omgivelsene går trøtte, at desken er lei. I en fase opplevde vi også dette. Det er naturlig.
- Fotograf Håvard Bjelland prøvde å få møte Tore Møller og ta bilder av ham mens han var innlagt på akuttpsykiatrisk på Nordlandssykehuset. Selvsagt med respekt for andre pasienter. Bjelland prøvde via alle mulige kanaler. Informasjonssjefen i Helse Nord, klinikkjefen sykehuset og til slutt Helsedepartementet. Møller ville selv at BT skulle slippe til mens han var innlagt og sa fra til sykehusledelsen om det. Hans mor anmodet om å slippe oss til og skrev brev til klinikkjefen ved sykehuset med følgende spørsmål:

«Er min sønn satt under formynderi, og i så fall, hvem er hans oppnevnte formynder og hvem har oppnevnt denne?»

Fra Helsedepartementet fikk han til slutt følgende svar:

«Hei, Angående spørsmålet ditt om hvorvidt et sykehus kan nekte deg å besøke en pasient når pasienten selv og hans pårørende gir samtykke. Et sykehus har ikke hjemmel til å nekte pasienten besøk så lenge det ikke er til skade for pasienten selv, er til sjenanse for andre pasienter eller hindrer helsepersonell i å gi helsehjelp. Dersom det skal tas bilder etc. må det selvsagt innhentes samtykke fra de pasientene som fotograferes. Beste hilsen Jorunn Litland seniorrådgiver, Kommunikasjonsenheten, Helse- og omsorgsdepartementet».

10. Konsekvenser:

Konsekvensene av journalistikken er allerede godt belyst, men vi kan gjenta noe av det mest vesentlige som BTs journalistikk direkte og indirekte har påvirket til:

- Vi har fra 2008 og til og med 2011 fulgt opp og dokumentert omfattende systemsvikt i oppfølgingen av psykisk skadede soldatveteraner. I 2011 og i dag vises konsekvensene av dette arbeidet tydelig. Norske soldatveteraner har i dag mottatt til sammen 202,5 millioner kroner i erstatning etter den nye kompensasjonsordningen som trådte i kraft 1. januar 2010. Daværende forsvarsminister Anne-Grete Strøm Erichsen varslet endring og ny erstatningsordning for psykisk skadede veteraner etter å ha blitt konfrontert med BTs artikkelserie i 2008. Hun lovet også styrket oppfølging av veteraner medisinsk.

106 soldatveteraner har per i dag fått innvilget kompensasjon for psykisk skade av 117 avsluttede saker. Mange av veteranenes historier er belyst i BT gjennom disse årene. 325 krav var kommet inn ved utgangen av 2011.

- Tore Møller fikk erstatning i februar 2011, to uker etter at våre saker ble publisert. Den alvorlig syke Irak, golfkrig og Balkan-veteranen kjempet fortsatt en utmattende kamp mot Statens Pensjonskasse for å få erstatning. De sa han slapp ny spesialisterklæring, i brev form, men krevde senere ny erklæring og vurdering likevel. Denne dokumentasjonen fikk vi fatt i og konfronterte SPK med den i en nyhetsoppfølging. Helseminister og forsvarssjef kommenterte historien om Møller. "Det skal ikke være sånn", sa statsråden. "Altfor mange blir mistrodd", sa forsvarssjefen. SPK trakk krav om ny spesialisterklæring. To uker senere fikk Tore Møller 2,1 millioner i erstatning.
- En norske arbeidsgruppe har kartlagt hundrevis av golfkrigsoldater for eventuelle seinskader og helseplager relatert til tjenesten i 1991. Anne-Grete Strøm-Erichsen ba om denne undersøkelsen 4. desember 2008 etter BTs artikler. Arbeidsgruppen slo i 2011 generelt fast at det er sammenheng mellom eksponering for ulike kjemiske substanser og helseplager hos golfkrigveteraner. Nå skal de legge fram del 2 for Forsvarsdepartementet 24. januar. Den vil vise om noen norske soldater kan være rammet, og eventuelt hvor mange. Stavanger Aftenblad gjorde en undersøkelse der de kontaktet 100 golfkrigveteraner i 2001, 47 av disse hadde helseplager. Forsvarets interesse for saken kjølnet da tidligere sjef for Forsvarets kontor for miljømedisin, Reidar Mundal, sluttet i 2002.
- I mai 2011 møtte seks statsråder opp i Oslo Militære Samfund for å legge frem en ny handlingsplan med 126 tiltak for å styrke oppfølgingen og behandlingen av personell etter utenlandstjeneste. Blant annet «en dør inn» for veteraner som trenger hjelp. Skadede soldater skal nå etter intensjonen slippe et statlig byråkrati som motpart, slik Tore Møller og andre mange andre veteraner har opplevd.
- Helseministeren har satt sin ære i å bygge opp spesialkompetanse på skadede krigsveteraner i alle helseforetakene i landet.

- Vår påstand er at Tore Møllers historie og medsoldatenes beretning har gjort det lettere for andre psykisk skadede å snakke om sine problemer. Det har banet vei for en alminneliggjøring av slike problemer.

11. Spesielle erfaringer: Hele arbeidet.

«Golfen gjorde meg syk. Allerede i 1993 sendte Forsvaret ut bekymringsmelding med spørsmål om vi hadde problemer og var syke ... jeg ville ikke reise til Bosnia, men ble overtalt. Skulle aldri ha reist. Bosnia ødela meg».

Tore Møller, BTMagasinet 15. januar 2011.

Rapporten er skrevet av Bjørn Asle Nord på vegne av undertegnede og Håvard Bjelland.

Bergen, fredag 13. januar 2012